

Дубравка Стојановић,
*КАЛДРМА И АСФАЛТ: урбанизација и
европеизација Београда 1890–1914,*
УДИ, Београд, 2008, 382 стр.

Књига о Београду др Дубравке Стојановић омогућава читаоцу улазак у виртуелни свет и кретање по престоници Србије с краја 19. и почетка 20. века. Поглавља су тако конципирана да се добије увид у простор и величину града, начин на који се он ширио, стекне представа о његовим калдрмисаним и неплански прокрченим улицама, кућама грађеним по „вагон систему“, јавним грађевинама, осветљењу и саобраћају, водоводу и канализацији, његовим становницима, начину живота, пијацама, дућанима и бакалницама, кафанама, забавама и удружењима, културним приликама и слободном времену. Циљ ауторке није међутим био пука реконструкција. Она већ на почетку, ослањајући се на Фернана Бродела и Лисјена Февра, напомиње да је њена намера била да кроз бављење прошлошћу објасни време у коме живи. Д. Стојановић додаје да иза ове књиге стоји „чврсто методолошко опредељење да без ослањања на савремене друштвене теорије, знања која традиционална историографија може да прикупи немају суштинску сазнајну вредност“. Ауторка се, како сама каже, трудила да историјске чињенице до којих је истраживањем дошла стави у контекст савремене друштвене историје, користећи теоријске концепте као помоћ у њиховом разумевању и тумачењу. Избор историјских извора (до сада недовољно коришћених или уопште некоришћених) сачинила је на основу критеријума личних афинитета и потреба садашњости, наглашавајући да не сматра да је њена књига због тога мање научна.

Монографија Д. Стојановић је подељена на два дела, „Град“ и „Грађани“. У првом делу анализирани су кључне теме урбанизације Београда и „неефикасност система доношења одлука који је кочио модернизацију српске престонице“. Ауторка каже да се дуго у историографији сматрало како је држава, односно њена политичка и интелектуална елита била основни покретач модернизације у неразвијеном друштву али да њена истраживања показују како је улога елите била заправо „контраверзна“. Елита се у избору између развоја друштва и увећања државе, определила за овај други концепт. Елита, према Д. Стојановић, није била покретач модернизације, већ њен „свесни или несвесни кочничар“. У другом делу, ауторка нам пружа слику о грађанском друштву у настајању пре свега кроз социјалну структуру Београђана, њихов начин живота и интересовања, политичког и другог организовања, однос према феномену слободног времена (позоришни живот, концерти, биоскопи, циркуси, институције цивилног друштва, туризам и спорт), али говори и о процесу конструкције социјалног и националног идентитета. „Увежбавање српства“, као и „увежбавање грађанства“ били су препознатљиви обрасци понашања грађанства у времену модерне. Иако српско грађанство ни приближно није имало снагу европског, нити је, као што је показано у поглављу посвећеном грађанима, својом економском моћи могло бити независно од државе, припадници тог слоја прихватили су моделе понашања европског грађанства, што се, схваћено као потреба за имитацијом, у оквиру теорија модернизације види као први корак ка целовитој промени друштва. Као и у многим другим примерима с почетка модерне, Србија је брзо усвајала европске обрасце, пре него што су настали

друштвени услови који су те обрасце у Европи учинили могућим и делотворним. У Европи су ти обрасци били последица дубинских промена у друштву, а у Србији су се појавили као њихов предуслов.“ Д. Стојановић анализира концепт политичке културе, однос према питањима државног развоја, узроке неделотворности државног апарата, проблеме везане за неизграђено грађанско друштво и на крају закључује да је развој Србије био „жртва ‘савеза елита’ који је у развоју Србије видео опасност за себе“.

Калдрма и асфалт читаоцима омогућава кретање кроз стари Београд, пружа одговоре на многа питања садашњег времена али и на изузетан начин објашњава појаве дугог трајања кроз детекцију оних проблема који су „изнутра систематски кочили Србију у њеном развоју“ а од којих су многи присутни и данас.

Др Радмила РАДИЋ

Олга Поповић-Обрадовић,
Парламентаризам у Србији од 1903. до 1914. године,
Логистика, Београд, 2008, 479 стр.

Након протекле једне деценије од првог издања књиге Олге Поповић-Обрадовић *Парламентаризам у Србији од 1903. до 1914. године*, ово дело је почетком 2008. године по други пут добило корице. Појава другог издања, истиче др Латинка Перовић у предговору књиге насловљеном „Почеци парламентаризма у Србији: ограничења и домети“, није „*hommage* рано преминулој ауторки... Разлози који су ишли њему у прилог друге су природе и стекли су се још за живота ауторке“. Доносећи податке о настанку рукописа, овај уводни текст концентрише се на контекст у којем се књига први пут појавила и рецепцију књиге у стручној и широј јавности, а затим прелази на садржај који је најављен насловом текста.

Поред овог својеврсног предговора, затим Увода и Завршног погледа, књига садржи три целине, неједнаког обима, кроз које се гради логична структура, гранитне чврстине, готово геометријски се сужавајући од општих полазишта до конкретних манифестација парламентарне праксе. Прилози на крају књиге (попис влада, којих је током тих једанаест година било осамнаест, затим скупштинских сазива и избора) знатно олакшавају читање ове сложене историографске анализе.

У Уводу књиге, др Олга Поповић-Обрадовић је поставила кључно питање, на које је одговор дала у свом истраживању: „Какав је политички режим имала Србија под владавином Петра I Карађорђевића?“ Упркос томе или управо зато што на ово питање „мало ко нема спреман одговор“, који се углавном подудара са сликом коју су о њему створили „победнички радикали“, представљајући раздобље 1903–1914. године као „златно доба“ српске демократије, ауторка је нагласила извесне појаве у српском друштву, које до овог истраживања нису уопште или су у недовољној мери узимане у обзир, а чија анализа овако афирмативну оцену политичког режима реченог периода умногоме релативизује па и негира: социјално-економска заосталост, непросвећеност, доминантан аграрни карактер друштва и особито улога војске у политици, сви скупа делујући као снажан фактор компромитовања парламентарног система успостављеног Уставом из 1903. Фоку-